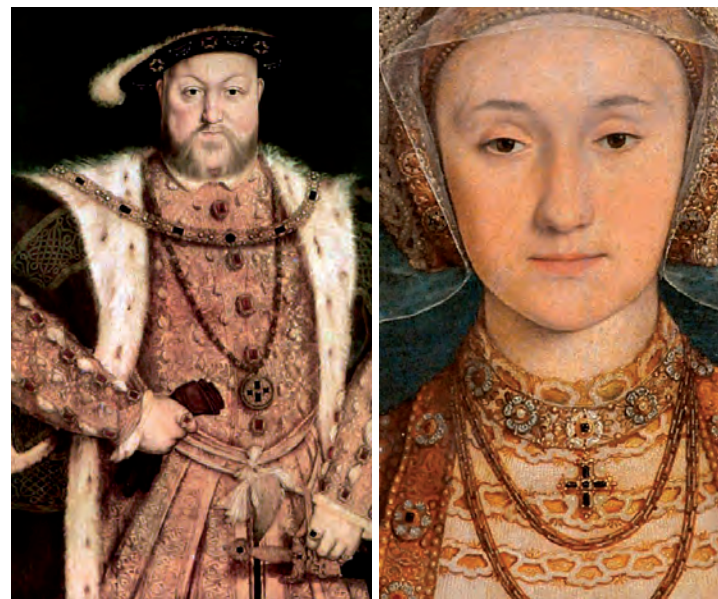

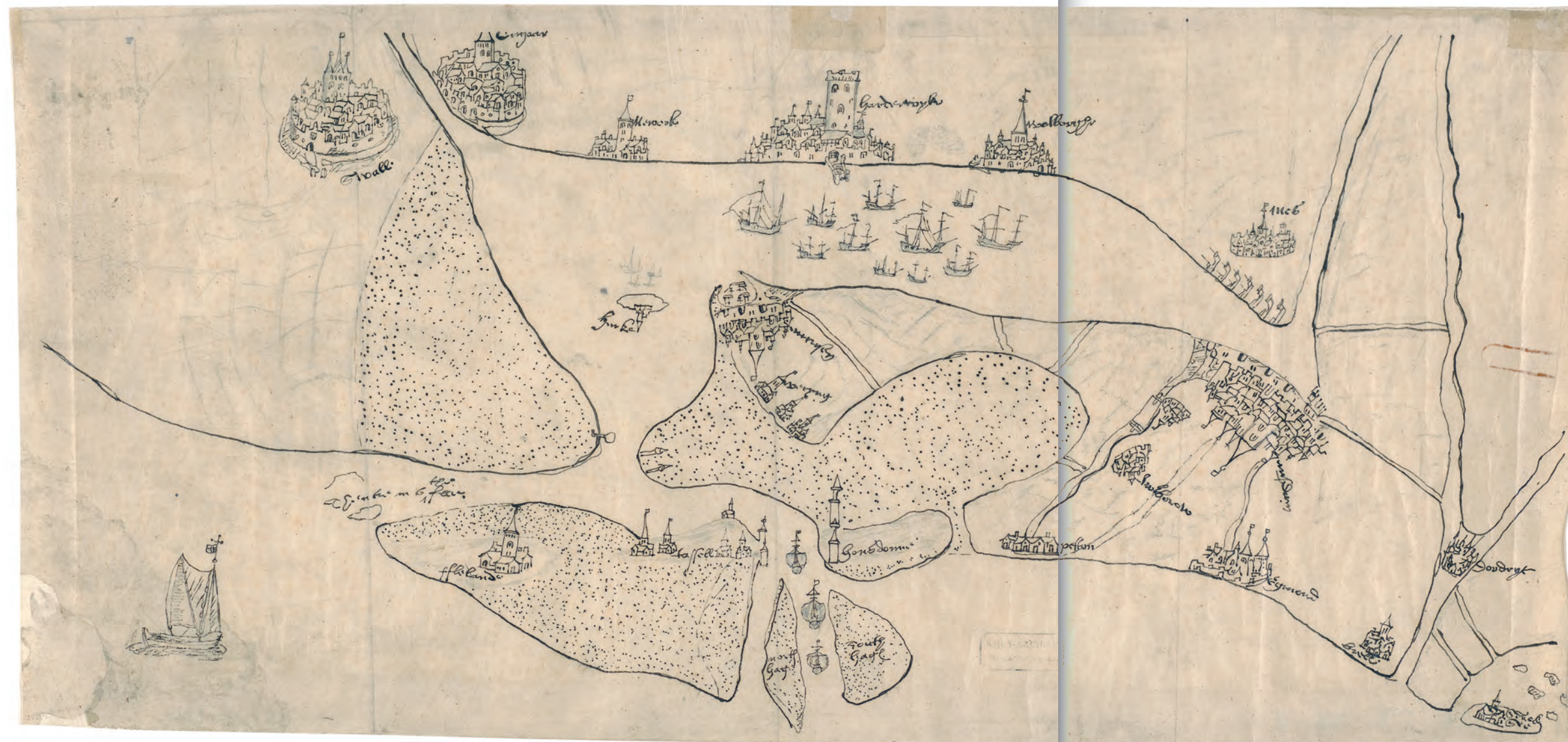
Een koninklijk schip door het Marsdiep

Een van de oudste kaarten waarop Texel staat afgebeeld is slechts 48 bij 22 centimeter groot. Niet gemaakt door kooplieden of voor afbakening van grenzen, maar als routekaart voor een bijzondere reis in 1539. De Duitse Anna van Kleef ging trouwen met koning Hendrik VIII van Engeland. De kaart toont de mogelijkheid om - met Harderwijk als vertrekplaats - via de Zuiderzee en het Marsdiep naar Engeland te varen.

In 1537 stierf de derde vrouw van de Engelse koning Hendrik VIII, Jane Seymour, in het kraambed. Twee jaar later liet de koning een huwelijk arrangeren met Anna van Kleef. Om politieke redenen zou Anna vanuit Kleef (aan de Rijn, vlak over de grens bij Arnhem) naar Harderwijk reizen om vanaf daar per schip naar Dover te reizen. Harderwijk was een zeehaven van het hertogdom van Gelre dat toen nog anti-Habsburgs was. Hertog Karel van Gelre en Hendrik VIII waren bondgenoten in hun strijd tegen keizer Karel V. Zo kon Hendrik Anna naar Londen halen, zonder keizer Karel toestemming te hoeven vragen voor een reis via Calais. In september 1539 zond Hendrik VIII de zeelieden Richard Couche en John Aborough op verkenning. Op de schetskaart die zij maakten staat de route door het Marsdiep naar Harderwijk centraal. Vlak daarna is een nette, uitge-

Portretten van Hendrik VIII (ca 1538) en Anna van Kleef (1539) door Hans Holbein de Jongere. Hendrik besloot onder meer tot een huwelijk met Anna op basis van het portret van Holbein.

werkte versie van die kaart gemaakt waarvan een kopie in het Nationaal Archief berust, de kaart die hier staat afgedrukt. Uiteindelijk werd toch gekozen voor de route over land, dwars door het Habsburgse Brabant en Vlaanderen naar Calais en verdween de kaart in de archieven.

Na aankomst van Anna in Londen is het huwelijk in januari 1540 gesloten maar al na een half jaar ontbonden. Anna's portret – nu in het Louvre in Parijs – was de koning bevalen maar haar gestalte in levende lijve niet.

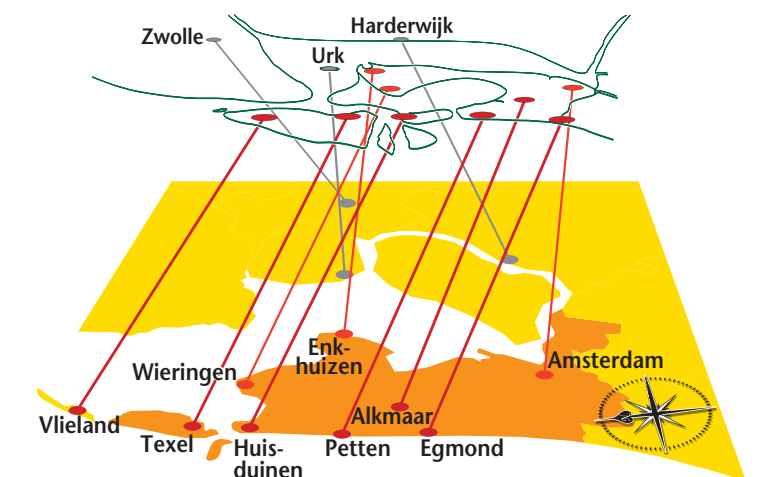
De kaart

Het huwelijk met Anna van Kleef heeft geen vrucht gedragen, wel is er zeer vroege informatie aan te danken over het Spanjaardsgat (toen de belangrijkste vaargeul onder de kust van Texel), het Marsdiep en de doorvaart door de Zuiderzee. Het Spanjaardsgat was in die periode heel veranderlijk als gevolg van het aangroeien en noordwaarts schuiven van zandplaten richting de Texelse kust, zoals de Razende Bol nu.

Zoals gebruikelijk op vroege kaarten ligt Holland 'op zijn rug', het noorden links en het zuiden rechts. De kaart is niet topografisch exact: alleen wat belangrijk is voor de vaarroute van Anna van Kleef

staat er precies op. Dit verklaart de exacte en ruimhartige weergave van Harderwijk, terwijl veel grotere steden als Alkmaar en Amsterdam er maar kleintjes opstaan. Veel namen op de kaart staan in 'half Engels' genoteerd. Sommige namen zijn verwisseld. Enkhuizen en Amsterdam zijn op hun kop getekend, om aan te geven dat ze toegankelijk zijn vanuit de Zuiderzee. Wadgronden (gestippeld) zijn alleen voor zover relevant weergegeven. Opvallend is het grote en nog open Zijpe, destijds een wad met een zeegat ten noorden van Petten. Ook Egmond met de middeleeuwse Romaanse abdij is te zien.

Drie scheepjes zeilen door het Spanjaardsgat tussen de North Hag (Noorderhaaks) en de South Hagh (Zuiderhaaks). Aangekomen in het Marsdiep zijn twee vuurbakens te zien op het eiland Housdonne (Huisduinen). Links staan er ook twee op het eiland Tassel (Texel). Op Texel staan vier kerkjes aangegeven plus een gebouwtje op een heuvel, waarschijnlijk de Hoge Berg. Texel vormt vanuit het Engelse schippersperspectief een geheel met Flelande (Vlieland), waarop een dorpje staat getekend. Daarnaast staat het Vlie getekend met als aanduiding waarschijnlijk 'Th[e] entrenc[e] the Flee'. Bij de smalle

inzeilopening tussen de wadgronden richting de Zuiderzee staan aan Noord-Hollandse zijde opnieuw twee bakens en aan de Friese kant een bruggenhoofd. Op de 'neus' van Noord-Holland liggen Wiering (Wieringen, met drie kerkjes) en Encusen (Enkhuizen, met haven). In de Zuiderzee ligt het eiland Hurke (Urk). Harderwijk is te herkennen aan de karakteristieke stompe toren en de houten aanlegsteiger. Verder staan Zwolle, Kampen, Elburg en mogelijk ook Amersfoort afgebeeld.

Mooi op de kop ligt de grootste stad van de kaart: Amsterdam, gespeld Ansdam, waarbij de s is geschreven als een lange s met een afkortingsteken erdoor. Vanuit Amsterdam lopen twee wegen naar Egmond respectievelijk Petten en een vaarweg. Langs die vaarweg, waarin verschillende dammen zijn getekend, liggen een naamloos stadje (waarschijnlijk Zaandam) en een stadje met een verkeerde naam: het moet Alkmaar zijn, maar er staat zoiets als 'Awborrow' (Elburg?).

Zie voor meer details: www.duinenmensen.nl/texel